

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย:

ศักยภาพและบทบาทของชุมชนและรัฐในการพัฒนา*

Community Economic Development in the Upper Northern Region of Thailand: Potential and Roles of Community and State in the Development

¹ประถม ศิริวงศ์วานงาม และ ศรัณย์ ธิติลักษณ์

¹Prathom Siriwongwanngarm and Sarun Thitiluck

¹มหาวิทยาลัยรังสิต

¹Rangsit University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Peterskn4@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน 2) ศึกษาองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน 3) ศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาสร้างนวัตกรรมสังคมของชุมชนภาคเหนือตอนบน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ประกอบกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กับผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 50 ท่าน ในพื้นที่บ้านแม่จันใต้ และบ้านผาฮี้ จังหวัดเชียงราย บ้านแม่มอก จังหวัดลำปาง ในช่วง พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2563

ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคม ในชุมชนภาคเหนือตอนบน ได้สร้างสรรค์นวัตกรรมสังคมไว้ คือ (1) เกิดผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ (2) มีการจัดการตนเองแบบร่วมคิดร่วม โดยใช้กฎกติกาของชุมชนบนจารีตประเพณีควบคู่ระบบกฎหมายบ้านเมือง (3) สมาชิกในชุมชนสามารถหาตลาดการค้าและสร้างแบรนด์ของตนเอง (4) สร้างกลไกตลาดใหม่ขายผลิตผลและบริการไปยังผู้บริโภคโดยตรง และ (5) สร้างสรรค์อาชีพงานบริการใหม่ให้กับชุมชนจากองค์ความรู้ใหม่ 2) องค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน มีผลจากการเกิดแรงงานอาชีพ การเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจสังคมเกษตรเพื่อยังชีพมาสู่การทำเกษตรเพื่อขาย โครงการหลวงที่ส่งเสริมอาชีพ การสาธารณสุขและการศึกษา และรัฐหันมาส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนหลายแห่งประสบความสำเร็จและเกิดนวัตกรรมทางสังคมใหม่ 3) ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาสร้างนวัตกรรมสังคมของชุมชนภาคเหนือตอนบน โดยมี 3 ปัจจัยหลัก คือ (1) ประเทศไทยมีระบบกฎหมายและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดี (2) มีการนำองค์ความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชนและมีการจัดการที่เหมาะสม และ (3) มีองค์ประกอบและปัจจัยสนับสนุนภายนอก

คำสำคัญ: เศรษฐกิจชุมชน; นวัตกรรมสังคม; การพัฒนา; ภาคเหนือตอนบน

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study the development and change of the community's economy and society in the upper northern region; 2) to investigate the components of community economic and social change in the upper northern region; and 3) to investigate the success factors that contribute to the development and creation of community social innovations in the upper northern region. The study used participant observation as a qualitative research approach. The study used participant observation as a qualitative research approach. During B.E. 2561–2563, an in-depth interview was conducted with 50 key informants, including community leaders, government officials, and other relevant people in the community in Ban Mae Chan Tai and Ban Pha Hee of Chiang Rai province and Ban Mae Mok in Lampang province.

From the study, the following results have been found: 1) The development and change of the community's economy and society in the upper northern region have resulted in the social innovations as follows: (1) an unofficial community leader, (2) self-management through the use of customary community rules in conjunction with the legal system, (3) community members are able to find a marketplace to trade and build their own brand, (4) the development of a new market mechanism for selling products and services directly to customers, and (5) the development of new occupations and community services based on the new body of knowledge; 2) The components of community economic and social change in the upper northern region refer to the creation of vocational labor, the transformation of the agricultural socio-economic system from subsistence agriculture to farming for profit, the Royal Project that promotes occupation, public health, and education, and the state that promotes the community economy. All of this contributes to the success of many community economies and new social innovations; 3) The success factors that contribute to the development and creation of community social innovations in the upper northern region include 3 aspects: (1) Thailand has a good legal system and infrastructure, (2) the application of new body of knowledge to the community with appropriate management, and (3) external support components and factors.

Keywords: Community Economy; Social Innovation; Development; Upper Northern Region

บทนำ

โดยทั่วไปคนไทยมักจะคุ้นเคยกับระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ในรูปแบบธุรกิจของปัจเจกบุคคล ธุรกิจส่วนตัวหรือธุรกิจในรูปแบบนิติบุคคล เช่น ห้างร้าน บริษัท หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด ซึ่งธุรกิจต่างที่จะมุ่งเน้นเป้าหมายที่ผลกำไรสูงสุดทางการเงิน และหากเป็นธุรกิจก็ถือได้ว่าเป็นธุรกรรมที่มีวัตถุประสงค์ของการดำเนินการเพื่อแบ่งปันกำไรให้กับหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นโดยมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่เน้นเป้าหมายของชุมชน การทำธุรกิจลักษณะนี้เรียกตามลักษณะเศรษฐกิจการเมืองว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแบบสมบูรณ์ (Absolute Capitalism) และมีมุมมองว่าเศรษฐกิจชุมชน (Community Economy) เป็นรูปแบบธุรกิจที่ไม่มีคุณภาพและล้มเหลว ต้องถูกแทนที่ด้วยเศรษฐกิจทุนนิยมในรูปแบบธุรกิจส่วนตัวของปัจเจกบุคคลในที่สุด

อย่างไรก็ตามสำหรับประเทศที่มีบริบทที่แตกต่างจากฐานคิดที่มีบริบทแบบตะวันตก เศรษฐกิจชุมชนกลับเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีอนาคตของประเทศ โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียรวมถึงประเทศไทย เนื่องจากความเข้มแข็งของชุมชนในประเทศไทยยังมีอยู่มาก ทั้งชุมชนและชาวบ้านสามารถปรับตัวเข้ากับธุรกิจโลกสมัยใหม่ได้ดีกับสนิยมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคในเมืองที่ต้องการสินค้าที่มีคุณภาพสูงและเน้นธรรมชาติ อาทิ ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ผลผลิตการเกษตรที่ปลูกตามธรรมชาติโดยไม่ใช้สารเคมี ผลิตภัณฑ์เกษตรจากชุมชนที่ไม่ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากฟาร์มขนาดใหญ่ เช่น กาแฟ ผลไม้เมืองหนาว พืชผัก ไม้ดอกเมืองหนาวและสมุนไพรต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันเศรษฐกิจไทยมีเศรษฐกิจเชิงท่องเที่ยว สะท้อนจากการที่มีนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทยจำนวนมากคือใน พ.ศ. 2561 สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยกว่า 38 ล้านคน ส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทยก็มีจำนวนไม่น้อยเช่นกัน ใน พ.ศ. 2561 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยทั้งสิ้น 164 ล้านคนครั้ง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีผลทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีความสำคัญเป็นอย่างสูงยิ่ง

ภาคเหนือตอนบนของไทยมีภูมิประเทศเป็นลักษณะเทือกเขาสูงสลับกับที่ราบระหว่างช่องเขา มีธรรมชาติที่สวยงามเหมาะแก่การท่องเที่ยวและปลูกพืชผลไม้เมืองหนาว ภูมิอากาศหนาวเย็นในช่วงฤดูหนาวและไม่ร้อนจัดในฤดูร้อน มีทรัพยากรธรรมชาติประกอบไปด้วยป่าไม้เบญจพรรณ สัตว์ป่าและของป่าต่างๆ ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ปัจจุบันเข้าถึงชุมชนภาคเหนือตอนบนแทบทุกหมู่บ้าน นอกจากลักษณะทางกายภาพที่กล่าวมาแล้วยังมีทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง ประกอบด้วยการศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและโครงการหลวง วัฒนธรรมชุมชนที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งจารีตและประเพณีมาตราบเท่าปีรัตนโกสินทร์ ภูมิปัญญาชุมชนและองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่แตกต่างกันของชาติพันธุ์ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยภูเขาชนเผ่าที่อาศัยอยู่บนที่สูงภาคเหนือตอนบน ทั้งหมดเป็นศักยภาพของชุมชนภาคเหนือตอนบนที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและสังคมของตนเอง (Nattsupha, 2007)

รัฐและสังคมไทยได้เห็นความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนอย่างจริงจัง นับถัดจากวิกฤตเศรษฐกิจทุนนิยมหรือเรียกว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ใน พ.ศ. 2540 ที่ทำให้แรงงานชาวนบที่มาทำงานในเมืองถูกเลิกจ้างตกงานและทยอยย้ายถิ่นกลับฐานบ้านเกิดตามชุมชนชนบทรวมถึงชาวชุมชนภาคเหนือตอนบนด้วยและจากวิกฤตเศรษฐกิจนี้ทำให้ภาครัฐหันมาให้ความสำคัญการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อรักษาสมดุลของระบบเศรษฐกิจที่เคยพึ่งพิงระบบทุนนิยมมากเกินไป ทั้งที่เดิมภาครัฐได้เคยให้ความสำคัญในการพัฒนาชนบทเป็น

อย่างมาก หน่วยงานราชการได้ใช้งบประมาณจำนวนมากในการปฏิบัติตามนโยบายแผนพัฒนาชนบท แต่ความเข้าใจที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชน และไม่เหมาะสมในการพัฒนาภายใต้พื้นฐานทางสังคม ความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ทำให้การพัฒนาชุมชนชนบทไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

แต่จากการลงพื้นที่และศึกษาของผู้วิจัย พบว่า ยังมีชุมชนภาคเหนือตอนบนหลายชุมชนที่ประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับในสังคมทั่วไปในงานวิจัยนี้จึงได้ทำการเลือกชุมชนภาคเหนือตอนบนจำนวนสามชุมชนที่มีความโดดเด่นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จนประสบความสำเร็จในกิจกรรมเศรษฐกิจสร้างนวัตกรรมทางสังคมใหม่ โดยสองในสามชุมชนเป็นชุมชนชาวเขาชนเผ่าอาข่า คือ 1) เศรษฐกิจชุมชนบ้านแม่จันใต้ จังหวัดเชียงราย มีแบรนด์และร้านค้าแฟของตนเอง โตงดังไปทั่วโลกจากการที่แม่ลีตกาแฟได้รับรางวัลชนะเลิศในระดับโลก 2) เศรษฐกิจชุมชนบ้านผาฮี้จังหวัดเชียงราย มีจุดเด่นคือเป็นหมู่บ้านที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยม อยู่ใกล้พระตำหนักดอยตุงเป็นที่อยู่อาศัยของชาวเขาชาติพันธุ์อาข่ามีอาชีพปลูกกาแฟและพืชผลทางการเกษตรที่โครงการหลวงสนับสนุน ปัจจุบันเป็นชุมชนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโฮมสเตย์บ้านผาฮี้ชุมชนยังคงรักษาศิลปวัฒนธรรมเดิมของชาวอาข่าไว้ มีแบรนด์กาแฟของหมู่บ้านผาฮี้จำนวนหลายแบรนด์ 3) เศรษฐกิจชุมชน “หลั่นล้าฮีโคโนมี” บ้านแม่มอก จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นชุมชนที่พัฒนาอาชีพใหม่ด้วยการอบรมผลิตนักบริหารวิชาชีพเพื่อสร้างอาชีพใหม่ให้กับคนในชุมชนจัดสรรรายได้บริจาคคืนเข้าชุมชนเพื่อการอบรมสร้างนักบริหารรุ่นต่อไป เป็นนวัตกรรมสังคมที่มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาสร้างนวัตกรรมสังคมของชุมชนภาคเหนือตอนบน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้เป็นบทความวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขอบเขตเชิงเนื้อหา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ประกอบกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประเภทแบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Non Structural Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Non Participant Observation) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำที่เป็นผู้นำชุมชน กลุ่มชาวบ้านและเกษตรกรในชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มพ่อค้าและลูกค้าชุมชน ที่รับซื้อผลผลิตและเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน โดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก แต่ละกลุ่มด้วยการเลือก กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เลือกเฉพาะผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ ซึ่งเป็นการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยตรงไม่ขึ้นกับสัดส่วนจำนวนประชากรรวมจำนวนทั้งสิ้น 50 ท่าน ได้แก่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้ 1) ผู้นำที่เป็นผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำที่เป็นหลักและผู้นำ

ย่อย 2) กลุ่มชาวบ้านและเกษตรกรในชุมชน หรือชุมชนพลเมืองผู้ตาม 3) เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน 4) กลุ่มพ่อค้าและลูกค้าชุมชน ที่รับซื้อผลผลิตและเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลในการนำเสนอภาพรวมของบริบทเชิงพื้นที่และผลการศึกษาวิจัย พร้อมกับการนำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่นที่จำเป็น เช่น เอกสาร ตำรา จดหมายเหตุ เอกสารปฐมภูมิในพื้นที่ชุมชน ตลอดจนข้อมูลศึกษาเบื้องต้นจากการลงสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย เป็นต้น

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า จากศักยภาพของทุนของชุมชนภาคเหนือ สามารถจัดแบ่งประเภทของกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือตอนบนไว้ 5 ประเภทหลักคือ 1) ผลผลิตการเกษตร เช่น ผลไม้สด ไม้ดอกไม้ประดับเมืองหนาว 2) ผลิตภัณฑ์สินค้าการเกษตรแปรรูป เช่น เมล็ดกาแฟคั่วบด ผลไม้แห้ง น้ำผลไม้ 3) ผลิตภัณฑ์ชุมชนประกอบด้วยเครื่องเรือน เครื่องประดับ เสื้อผ้าพื้นเมืองของกลุ่มชาวเขาชาติพันธุ์ต่าง ๆ 4) กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงอาหาร และ 5) งานด้านการบริการ อาทิ กิจกรรมที่พักโรงแรมโฮมสเตย์ ร้านอาหารเครื่องดื่ม แพทย์แผนพื้นบ้านการบริการนวดแผนต่าง ๆ

ชุมชนทั้ง 3 ที่ทำการศึกษาได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนและสร้างสรรค์นวัตกรรมสังคมไว้ 5 ประการ ประกอบด้วย 1) เกิดผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการร่วมกับภาคประชาชนเพื่อแก้ปัญหาชุมชนตนเองโดยไม่รอความช่วยเหลือจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว 2) มีการจัดการตนเองแบบร่วมคิดร่วมทำภาคประชาสังคมบนหลักประชาธิปไตยแบบปกครองตนเองเพื่อบริหารจัดการชุมชนตนเอง เกิดประชาธิปไตยทางตรงโดยใช้กฎกติกาของชุมชนบนจารีตประเพณีควบคู่ระบบกฎหมายบ้านเมืองเพิ่มอำนาจต่อรองกับรัฐ 3) สมาชิกในชุมชนสามารถหาตลาดการค้าและสร้างแบรนด์ของตนเองผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปที่มีมาตรฐานจากชุมชนสู่สากลและสร้างกฎกติกาของชุมชนในการคุ้มครองการค้าและบริการของตนเองได้ 4) สร้างกลไกตลาดใหม่ ใช้เทคโนโลยีสื่อออนไลน์ขายผลผลิตและบริการไปยังผู้บริโภคโดยตรงได้ด้วยตนเอง 5) สร้างสรรค์อาชีพงานบริการใหม่ให้กับชุมชน นำองค์ความรู้จากภายนอกสู่ชุมชนเกิดการสร้างงานจากองค์ความรู้ใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในชุมชนสร้างรายได้เพิ่มอย่างมีนัยสำคัญแก่คนในชุมชนเป็นกิจการเพื่อสังคมของชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า ดินแดนล้านนาหรือภาคเหนือของไทยมีลักษณะทางกายภาพเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อนและมีที่ราบระหว่างทิวเขาเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางของไทย ลักษณะสังคมล้านนาประกอบไปด้วยชนเผ่าหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกันมาเป็นเวลานาน ล้านนาอยู่ใต้การปกครองของพม่ามาเป็นเวลากว่า 200 ปี จวบจน พ.ศ.2317 จึงตกเป็นเมืองขึ้นของสยามในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี เริ่มมีแรงงานอาชีพหลังจากมีสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 มีทุนนิยมจากชาติตะวันตกเข้ามาทำ

สัมปทานป่าไม้ เป็นครั้งแรกที่ระบบทุนนิยมเข้าสู่ภาคเหนือของไทยรัชกาลที่ 5 ทรงยกเลิกไพร่ทาส ในพ.ศ.2438 มีการตั้งกองกำลังทหารอาชีพรองรัฐบาลสยามส่วนกลางการปกครองสยามได้เข้าสู่ระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างสมบูรณ์ทรงสร้างการคมนาคมทางรถไฟสายเหนือ ด้วยเหตุผลด้านการปกครอง ล้วนมาเพื่อความมั่นคงและด้านเศรษฐกิจเพื่อขนส่งสินค้าระหว่างภาคเหนือกับกรุงเทพฯ เป็นการตัดเส้นทาง ค้าขายเดิมของชาวล้านนาที่ติดต่อพม่าผ่านเมืองมะละแหม่งออกสู่ทะเลและการค้าขายกับจีนผ่านเมืองยูนนาน เส้นทางรถไฟสายเหนือทำให้เศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือเปลี่ยนจาก “ระบบเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ” มาสู่ “ระบบการเกษตรกรรมเพื่อขาย” สถานีปลายทางรถไฟจึงเป็นจุดขนถ่ายสินค้าและเป็นศูนย์รวมของ การคมนาคมทางบก พ.ศ.2475 สยามเปลี่ยนการปกครองมาสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีการทำ แผนงบประมาณการสร้างทางหลวงแผ่นดินสู่ชนบท แต่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2582 - พ.ศ. 2488) เสียก่อน ถนนในภาคเหนือจึงยังคงไม่ได้รับการพัฒนา มาช่วง พ.ศ.2481 ถึง พ.ศ.2500 โดยเฉพาะ นายกรัฐมนตรีจอมพล ป.พิบูลสงครามรัฐบาลไทยได้ใช้นโยบายชาตินิยมอย่างเข้มข้น ลัทธิชาตินิยมได้ทำให้ ศิลปวัฒนธรรมจารีตท้องถิ่นถูกกลืนหายไปจากชุมชนจำนวนมาก โลกเข้าสู่ยุคสงครามเย็นต่อสู้ระหว่างลัทธิ คอมมิวนิสต์และลัทธิทุนนิยมหลังปี พ.ศ.2500 นโยบายรัฐบาลไทยได้เลือกข้างทุนนิยมอย่างชัดเจนได้รับการ สนับสนุนจากประเทศสหรัฐอเมริกา มีการสร้างทางหลวงหมายเลขหนึ่งหรือถนนพหลโยธินฯ ตามมาตรฐาน อเมริกันและสร้างทางหลวงชนบทเข้าสู่ชุมชนภาคเหนือตอนบนด้วยงบประมาณนโยบายปราบคอมมิวนิสต์ จำนวนหลายเส้นทาง (Thanthanakun, 2017) ทำให้การปกครองภาครัฐ วัฒนธรรมและความเจริญจากโลก ภายนอกเริ่มเข้าสู่ชุมชนภาคเหนือตอนบนอย่างจริงจังพร้อมกับการมาถึงของถนนหลวง

มองในมุมเศรษฐกิจมหภาค ประเทศไทยเริ่มใช้ระบบทุนนิยมเสรี และมีพรบ.ส่งเสริมการลงทุนให้ ชาวต่างชาติมาลงทุนในประเทศอย่างจริงจังเริ่มจาก พ.ศ.2503 ด้วยนโยบายการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า ในช่วง พ.ศ. 2503 - พ.ศ. 2512 ต่อเนื่องด้วยนโยบายการผลิตเพื่อการส่งออกในช่วง พ.ศ. 2512 - พ.ศ. 2523 ถัดมาถึงช่วงพุทธศักราชที่ 2530 เศรษฐกิจไทยมีอัตราการเติบโตสูงสุด ชาวชนบทได้ละทิ้งถิ่นฐานหลังไหล เข้าสู่เมืองใหญ่โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครฯ เพื่อเป็นแรงงานในภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรมจำนวนมาก จนกระทั่งเกิดวิกฤติเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีต้นกำเนิดมาจากประเทศไทยเรียกว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ในพ.ศ.2540 ทำให้ชาวชนบทรวมถึงชาวบ้านชุมชนภาคเหนือตอนบนต้องทยอยอพยพย้ายถิ่นฐานกลับสู่ชุมชนบ้านเกิด หันกลับสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นต้นทุนเดิมที่ตนมี

หลังวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้งใน พ.ศ. 2540 อิทธิพลและแรงกดดันจากธนาคารโลกและกองทุนการเงิน ระหว่างประเทศ จากรัฐบาลที่เคยเน้นส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และการลงทุนจากต่างชาติหันมาให้ ความสนใจกับเศรษฐกิจชุมชนมากขึ้น จากนโยบายต่างๆที่ออกมาสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย เศรษฐกิจพอเพียงตาม นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นขายสู่ตลาด โครงการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน เพื่อให้เงินกู้แก่ชุมชน เพื่อเป็นเงินทุนส่วนตัวและแก้ปัญหาชุมชน โครงการโอท็อปนวัตวิถีส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่งผล ให้ทศวรรษถัดมามีหลายชุมชนหมู่บ้านไทยประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตามแนวคิด

กระบวนการสร้างนวัตกรรมสังคมของเจฟ มัลแกน (Mulgan, 2006) อาทิ การสร้างแบรนด์ของคนในชุมชน
เองสร้างตลาดขายตรงสินค้าเกษตรไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง

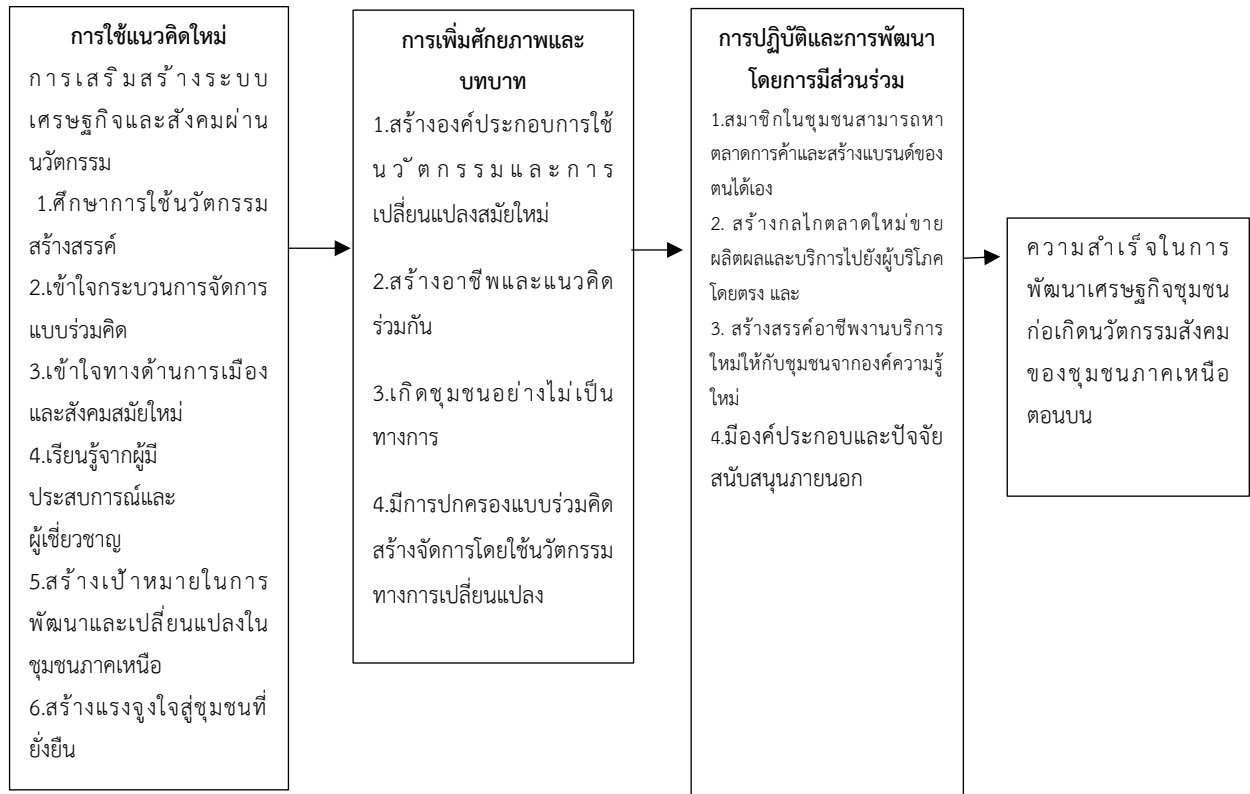
วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาสร้างนวัตกรรมสังคมของชุมชน
ภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า มี 3 ปัจจัยหลัก ที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
ก่อเกิดนวัตกรรมสังคมของชุมชนภาคเหนือตอนบนคือ

1) ประเทศไทยมีระบบกฎหมายและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดี เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อกิจกรรม
ทางเศรษฐกิจชุมชน ระบบกฎหมายประกอบด้วยการให้สิทธิในที่ดินทำกินทั้งที่เป็นสิทธิในที่ดินทำกินและการ
มีกรรมสิทธิในที่ดิน รัฐไม่ใช้อำนาจเวนคืนทรัพย์สินเอกชนอย่างไม่เป็นธรรมและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย รัฐไทย
มีการผ่อนปรนในการบังคับใช้กฎหมายโดยใช้หลักรัฐศาสตร์ร่วมกับหลักนิติศาสตร์ ด้านระบบโครงสร้าง
พื้นฐานมีการตัดถนนเข้าสู่ชุมชนภาคเหนือตอนบน ถึงพื้นที่สูงห่างไกลเพื่อปราบปรามคอมมิวนิสต์ด้วย
งบประมาณความมั่นคง ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยและรัฐบาลต่างประเทศ เกิดการติดต่อสื่อสาร
คมนาคมและขนส่งสินค้าด้วยทางหลวงมาตรฐาน ประกอบกับ โครงการหลวงได้พัฒนาด้านการทำเกษตรแก่
ชุมชนชาวเขาจนประสบความสำเร็จ รวมถึงการสนับสนุนพัฒนาการศึกษาจากภาครัฐและองค์กรการกุศลเป็น
การสร้างเครือข่ายให้กับลูกหลานในชุมชน การพัฒนาสาธารณสุขทำให้ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนภาคเหนือ
ตอนบนมีคุณภาพชีวิตและสุขภาพที่ดี

2) มีการนำองค์ความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชนและมีการจัดการที่เหมาะสมทั้งตัวผู้นำ ชุมชนพลเมือง
ภาคประชาสังคมที่นำการบริหารแบบร่วมคิดร่วมทำกับภาครัฐและภาคเอกชน เป็นชุมชนทางจริยธรรมบนวิถี
ประชาธิปไตยแบบปกครองตนเอง กล่าวคือเมื่อชุมชนมีความสำเร็จในการพัฒนาการทำเกษตรกรรม ทำให้
ชุมชนตั้งถิ่นฐานถาวรและมีผลผลิตทางการเกษตรอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจึงเกิดจากการ
นำเอาองค์ความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชน ประกอบด้วยความรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับ
เทคโนโลยีการเกษตรใหม่ ๆ ความรู้ด้านงานบริการอื่น ๆ ที่สำคัญผู้นำชุมชนต้องมีภาวะผู้นำที่แท้จริงสนับสนุน
ผลักดันนำให้กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนไปสู่ความสำเร็จ ร่วมกับความเป็นพลเมืองผู้ตามของคนในชุมชน มีการ
ประสานงานภาคประชาสังคมด้านความร่วมมือในการพัฒนาที่สำคัญยิ่งชุมชนต้องเป็นชุมชนทางจริยธรรมที่
เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วมมีการหาแนวทางตัดสินใจปัญหาของชุมชนร่วมกันด้วยฉันทามติวิธีบนหลัก
ประชาธิปไตยการจัดการตนเองร่วมกับการปกครองตามวิถีจารีตท้องถิ่นและยึดหลักบริหารงานแบบร่วมคิด
ร่วมทำทั้งภาครัฐเอกชนและภาคประชาสังคม

3) มีองค์ประกอบและปัจจัยเสริมอื่นจากภายนอกสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จ ในเวลาและสถานที่
เหมาะสมทั้งด้านเทคโนโลยี แนวโน้มทางเศรษฐกิจ สถานการณ์ที่เหมาะสมเอื้ออำนวย เป็นปัจจัยเสริมที่มา
สนับสนุนให้เกิดผลลัพธ์แห่งความสำเร็จ อาทิ เหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง การเกิดขึ้นของเทคโนโลยี
อินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีสมาร์ทโฟน (Smartphone)

องค์ความรู้ใหม่

รูปภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์การนำองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการดำเนินงานมาวิเคราะห์ ได้ว่า การใช้และเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้นวัตกรรมเพื่อสร้างระบบแนวคิดและการดำเนินงานไปยังการพัฒนาเพื่อสร้างกลไกทางการเมืองและการปกครองรวมทั้งยังสร้างตลาดแนวใหม่ให้คนในชุมชนมีอาชีพและสร้างรายได้ให้เกิดความมั่นคงมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ประเทศไทยมีระบบกฎหมายและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดี ระบบกฎหมายและการปกครองที่เอื้อต่อระบบเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย สิทธิในที่ดินและการเวนคืน สิทธิในที่ดินของไทยกำหนดให้ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์เอกชน ตั้งแต่ พ.ศ. 2449 ตามพระราชบัญญัติออกตราจองชั่วคราว มีการออกพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 เพื่อคุ้มครองสิทธิในการใช้ที่ดินของประชาชนและรัฐ ซึ่งกฎหมายยังคงคุ้มครองกรรมสิทธิ์เอกชนมาโดยตลอดพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนชาวต่างชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นค้ำประกันว่ารัฐไทยจะไม่ใช้อำนาจเวนคืนกิจการเอกชนมาเป็นของรัฐโดยไม่เป็นธรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การผ่อนปรนของการบังคับใช้กฎหมายรัฐไทยมีความผ่อนปรนโดยยึดหลักรัฐศาสตร์ร่วมกับหลักนิติศาสตร์ ตัวอย่างจากการให้ที่ดินทำกินแก่ชาวเขาซึ่งทางกฎหมายแล้วไม่สามารถออกเอกสารรับรองสิทธิในที่ดินได้ เพื่อให้อยู่อาศัยและใช้ที่ดินทำกิน ปัจจุบัน

ชุมชนบ้านผาฮ้อยอยู่อาศัยมากกว่า 80 ปี ชุมชนบ้านแม่จันได้อาศัยมากกว่า 40 ปี การส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกพืชทดแทนฝิ่น โดยใช้หลักรัฐศาสตร์ไม่บังคับจับกุมตามหลักนิติศาสตร์ การยืนยันสถานะความเป็นคนไทยจากเหรียญที่ระลึกชาวเขา ความต่อเนื่องในเชิงนโยบายโครงการหลวง ภายใต้บทบาทการดำเนินงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ตั้งแต่ พ.ศ.2512 ถึงปัจจุบัน ถึงแม้ประเทศไทยจะมีการเปลี่ยนรัฐบาลทั้งจากการยุบสภาและการยึดอำนาจบ่อยครั้ง จากความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ได้รับการยอมรับเป็นอย่างสูง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจึงไม่มีผลกระทบต่อโครงการหลวง ทั้งด้านการเปลี่ยนแปลงนโยบาย การขาดงบประมาณหรือการหยุดดำเนินงานแต่อย่างใด การเข้าถึงระบบสาธารณสุขปโภคพื้นฐานเส้นทางคมนาคม ทางรถไฟได้เริ่มสร้างขึ้นในสมัย รัชกาลที่ 5 ถนนเข้าสู่ชุมชนภาคเหนือตอนบนหรือชุมชนในพื้นที่สูงห่างไกล เริ่มต้นประมาณ พ.ศ.2500 ไฟฟ้า ประปา เข้าถึงชุมชนจากการนำของนโยบายโครงการหลวง การสื่อสารโทรคมนาคม รัฐได้ขยายระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ขยายเข้าสู่ชุมชนหมู่บ้านห่างไกลชุมชนภาคเหนือตอนบนอย่างทั่วถึง สมาร์ทโฟนราคาถูก สร้างการเปลี่ยนแปลงด้านธุรกรรมออนไลน์ และเครือข่ายการศึกษาและระบบสาธารณสุข มีความจำเป็นในการสร้างทรัพยากรบุคคลหรือทุนมนุษย์ของชุมชน การศึกษาของชุมชนภาคเหนือตอนบนได้รับการสนับสนุนจากโครงการหลวง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 มีการนำองค์ความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชนและมีการจัดการที่เหมาะสมจากความสำเร็จในการพัฒนาการทำเกษตรของชุมชน (Community Agriculture Development) ทำให้ชุมชนมีผลผลิตเกินกว่าการเกษตรเพื่อยังชีพนำไปสู่ส่วนเกินการเกษตรเพื่อขาย เช่นการปลูกชา กาแฟ เกิดการตั้งถิ่นฐานถาวรของชุมชน มีแรงงานเหลือ โดยปัญหาจากการขายผลิตผลการเกษตรไม่ได้ราคา เกษตรกรไม่มีความรู้ด้านการตลาด ขาดความรู้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ปัญหาหนี้สินและความยากจนซ้ำซาก จะต้องถูกแก้ไขด้วยการนำองค์ความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชนและมีการจัดการที่เหมาะสม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การนำองค์ความรู้ใหม่สู่ชุมชน ต้องนำมาสร้างผลผลิตของชุมชนและสร้างการจัดการของชุมชนโดยชุมชนเอง ซึ่งองค์ความรู้ใหม่จะต้องเป็นองค์ความรู้ที่ ชุมชนเข้าใจ สามารถทำได้และพัฒนาได้ด้วยตนเอง ความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชนไม่จำเป็นต้องเป็นงานด้านการเกษตรกรรม องค์ความรู้ใหม่เรื่องโฮมสเตย์หรือที่พักนักท่องเที่ยว กรณีโฮมสเตย์บ้านแม่จันใต้และบ้านผาฮ้อย ชุมชนใช้องค์ความรู้จารีตถิ่นปรับแนวทางการดำเนินการให้ร่วมไปด้วยกันกับนโยบายของภาครัฐได้ ผู้นำชุมชนเป็นส่วนสำคัญหลักของความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือตอนบน จากงานวิจัย พบว่าผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการทั้งสาม มีภาวะความเป็นผู้นำที่แท้จริง (Authentic Leadership) ตามแนวคิดของ George (2003) คือเป็นผู้นำมีความตระหนักรู้ในตนเองสูง รู้จักตนเองอย่างแท้จริงเกี่ยวกับค่านิยม ความเชื่อ อารมณ์ เอกลักษณ์ และความสามารถของตัวเอง มีวิสัยภาวะทางอารมณ์ มีคุณธรรมและจริยธรรม ชุมชนมีการสลับสับเปลี่ยนผู้นำ สามารถใช้ภาวะผู้นำเพิ่มศักยภาพภาวะการนำในสถานการณ์ต่างๆได้ดียิ่ง ตามแนวคิดภาวะผู้นำใหม่ของเจมส์ เอ. เบลาสโก (Belasco, and Stayer, 1993) ชุมชนทางจริยธรรม (Moral Community) คือผู้นำชุมชนและพลเมืองผู้ตาม ต้องมีจริยธรรมหรือคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมือง (Civic Virtue) ในการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และให้ความช่วยเหลือชุมชนร่วมกัน เนื่องจากขนาดของชุมชนที่ทำการศึกษายังมีขนาดเล็ก ทำให้คนในชุมชนมีความเอื้ออาทรต่อกัน ด้วยความสัมพันธ์ใกล้ชิดในลักษณะพวกเดียวกัน เครือญาติพี่น้องสายเลือดเดียวกัน หรือชนเผ่าเดียวกัน (Same

Tribe) เกิดจิตใจและความปรารถนาดีต่อส่วนรวมได้ง่าย ทำให้การกระทำร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นไปได้ง่าย Laothamatas (2013) ผู้วิจัยมองว่าชุมชนทางจริยธรรม เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการสร้างความยั่งยืนแก่ชุมชน การบริหารงานแบบร่วมคิดร่วมทำ ภาครัฐ เอกชนและประชาสังคม ศึกษาจากโฮมสเตย์บ้านผาอีและบ้านแม่จันใต้ พบว่าการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมคิดร่วมทำ (Chris, and Alison, 2007) เกิดจากความร่วมมือระหว่าง ภาคประชาสังคมหรือวิสาหกิจชุมชน และชาวบ้านในชุมชน โดยมีส่วนร่วมปฏิบัติจากภาครัฐ และองค์กรภาคเอกชนน้อย การดำเนินงานส่วนใหญ่เกิดจากภาคประชาสังคมผู้นำและพลเมืองของชุมชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 มุ่งองค์ประกอบและปัจจัยเสริมอื่นจากภายนอกสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จ ความสำเร็จของเศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือตอนบน ยังมีปัจจัยภายนอกอื่นที่สนับสนุนให้เกิดความสำเร็จของนวัตกรรมสังคมเศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือตอนบน ตามแนวคิดทฤษฎีเครือข่าย-ผู้กระทำ (Actor Network Theory) ประกอบด้วยปรากฏการณ์ต่างๆในสังคม ที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของเทคโนโลยี มีการประกอบสร้างเทคโนโลยีและโครงข่ายพื้นฐานต่างๆ จากตัวแสดงทางสังคม (Actor) ทั้งที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์ เช่น โอกาส เวลา สถานการณ์และเทคโนโลยี (Bruno, 1986) งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าตัวแสดงทางสังคมอื่น เป็นเหตุปัจจัยภายนอกหรือตัวแสดงที่ร่วมสนับสนุนความสำเร็จของนวัตกรรมสังคมเศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือตอนบนทั้งสิ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ วิฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง ผู้วิจัยมองในมุมบวกว่ามีผลเชิงส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กล่าวคือมีแรงงานฝีมือย้ายถิ่นกลับชุมชนบ้านเกิด และภาครัฐเกิดการปรับตัวกระจายอำนาจและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนอย่างจริงจัง สังคมผู้สูงอายุ ในประเทศไทย จากอัตราผู้สูงอายุในพ.ศ.2561 มีอัตราผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 18 คือสังคมไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) ในปีที่เริ่มการฝึกอบรมนักบริหารผู้สูงอายุบ้านแม่มอกรุ่นแรก ทำให้เกิดความต้องการผู้บริหารดูแลผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก ตลาดแรงงานวิชาชีพนักบริหาร จึงเป็นที่ต้องการของตลาด เป็นวิชาชีพใหม่ที่มีแนวโน้มเติบโตมีอัตราผลตอบแทนสูง นักบริหารรุ่นแรกของบ้านแม่มอกจึงมีองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนรับเข้าทำงานแทบทุกคน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Natchapakpraphob et al. (2015) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและ ชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า การบริหารงานกองทุนนั้นจะต้องมีองค์ประกอบหลัก 5 ประการ ได้แก่ 1) ผู้นำ คือ ประธาน รวมถึงคณะกรรมการต้องมีภาวะผู้นำ เป็นที่ยอมรับในเรื่องของความ ซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อให้สมาชิกได้เชื่อถือและเคารพ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกองทุน 3) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การพัฒนาความรู้ของคน เช่น ความรู้ด้านการบริหารจัดการกองทุนของผู้นำคณะกรรมการและสมาชิกกองทุน 4) การเข้าถึงข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล คือ สมาชิกสามารถรับรู้ข้อมูลของสถานภาพของกองทุน ทิศทางการดำเนินงานของกองทุน รวมถึงการตรวจสอบโดยสมาชิก และการ ตรวจสอบโดยหน่วยงานของรัฐและคณะกรรมการเหนือระดับขึ้นไป 5) ศักยภาพด้านการประสานงานเครือข่าย แม้ชุมชนมีการรวมกันเป็นกลุ่มที่หลากหลาย องค์กรการบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้เป็นตัวแทนในการทำหน้าที่ ผลักดันการกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชน และสร้างเสริมการจัดการมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการ พัฒนาให้เป็นไปตามตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชน รวมถึงการแสวงหากลไกสนับสนุนจากภายนอก และ การทำงานเป็นภาคีเครือข่ายในลักษณะการส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mangkhang et al. (2016) ที่กล่าวถึงการพัฒนา

ศักยภาพของชุมชนจะต้องให้พลังอำนาจกับชาวบ้านเป็น กลไกหลักในการพัฒนาความยั่งยืนเชิงพื้นที่ในการสนับสนุนเสริมสร้างศักยภาพเพื่อที่จะทำให้ชาวบ้านในชุมชน เกิดความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรชุมชน และเกิดสำนึกสาธารณะว่าได้รับประโยชน์จากการการใช้ ทรัพยากรร่วมกันอย่างแท้จริง

สรุป

แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือตอนบน เริ่มจากการหาองค์ความรู้ใหม่ให้กับคนในชุมชน เป็นองค์ความรู้ที่ชุมชนสามารถเข้าใจได้ทำได้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวมและที่สำคัญองค์ความรู้ใหม่ต้องส่งผลกระทบต่อกิจกรรมของชุมชนอย่างชัดเจน โดยองค์ความรู้ในภาพรวมต้องสอดคล้องกับบริบทเดิมของชุมชน ปัจจัยสนับสนุนจากภายนอกทั้งภาวะเศรษฐกิจสังคมและเทคโนโลยีใหม่สามารถกำหนด “การนำองค์ความรู้ใหม่สู่ชุมชน” เป็นนโยบายภาครัฐในภาพกว้างร่วมกับการปรับกฎเกณฑ์ ระเบียบและข้อกฎหมายให้คล่องตัว ในการปฏิบัติสู่เป้าหมายโดยให้ผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนและภาคประชาสังคมเป็นผู้กำหนดแนวทางปฏิบัติและกำหนดวิธีการใช้งบประมาณตามกรอบนโยบายบนฉันทามติการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบการร่วมคิดร่วมทำสร้างเป็น “แนวปฏิบัติตามบริบทเฉพาะของชุมชน” ทั้งนี้ภาครัฐพึงให้ชุมชนและภาคประชาสังคมเป็นผู้ปฏิบัติให้มากกว่ารัฐไม่ควรลงรายละเอียดในการปฏิบัติ แต่พึงสนับสนุนเพียงด้านนโยบายและปรับกฎระเบียบให้เอื้อต่อการปฏิบัติภาครัฐโดยเฉพาะองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องส่งเสริมให้การสนับสนุนแนวปฏิบัติตามบริบทเฉพาะของชุมชนนั้นๆอย่างเต็มกำลังความสามารถ สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการควรเป็นไปตามจารีตปฏิบัติที่ดีงามของชุมชน ร่วมกับการปฏิบัติอย่างผ่อนปรนจากระเบียบกฎเกณฑ์และข้อกฎหมายของภาครัฐโดยทุกภาคส่วนต้องมุ่งเน้นผลลัพธ์ของความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามนโยบายเป็นเป้าหมายสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีผลกระทบต่อโครงการทั้งด้านการเปลี่ยนแปลงนโยบาย การขาดงบประมาณหรือการหยุดดำเนินงานและการเข้าถึงระบบสาธารณสุขปโภคพื้นฐานของชุมชนทั้งนี้จากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาายังคงต้องมีการเสริมสร้างเพื่อพัฒนาทั้งนี้ 1) เกิดผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ 2) มีการจัดการตนเองแบบร่วมคิดร่วม โดยใช้กฎกติกาของชุมชนบนจารีตประเพณีควบคุมระบบกฎหมายบ้านเมืองและมีการสร้างสรรค์อาชีพงานบริการใหม่ให้กับชุมชนจากองค์ความรู้ใหม่ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการในการประสานงานและสร้างความเป็นระบบในการพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น โดยมีเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า องค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน มีการเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจสังคมเกษตรเพื่อยังชีพมาสู่การทำเกษตรเพื่อขายมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง อีกทั้งซึ่งชุมชนยังต้องเรียนรู้ให้เกิดวัฒนธรรมทางสังคมเพิ่มมากขึ้นเพื่อพัฒนา

และยกระดับเศรษฐกิจ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ เช่น ภาครัฐบาล ควรมีนโยบาย ข้อกำหนดในการขึ้นาเพื่อให้เกิดการต่อเนื่องในการสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนและวิถีชีวิตที่ดำเนินการเพื่อการเลี้ยงชีพให้สอดคล้องเหมาะสมกับสังคม ณ ปัจจุบัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาสร้างนวัตกรรมสังคมของชุมชนภาคเหนือตอนบน ชุมชนควรมีรูปแบบการนวัตกรรม ทั้งทางด้านองค์กรชุมชนหรือโครงสร้างพื้นฐานชุมชนเพื่อการต่อยอดด้านการเรียนรู้และพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาผสมผสานความสังคมสมัยมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทุก ๆ ภาคส่วนควรมีการบูรณาการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้สมัยใหม่เข้ามาบูรณาการชุมชนให้เป็นสังคมที่เข้มแข็ง

ทั้งนี้บริบทแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียด การเลือกวิธีปฏิบัติเฉพาะให้เหมาะสมต่อชุมชนแต่ละแห่ง จึงมีความสำคัญอย่างมาก ทั้งนี้หากเกิดความผิดพลาดและ/หรือความเสียหายจากการปฏิบัติตามบริบทเฉพาะของชุมชน ทั้งที่ชุมชนและภาคประชาสังคมได้ทำอย่างถูกต้องตามกระบวนการ บนฉันทามติจากการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมคิดร่วมทำบนพื้นฐานชุมชนทางจริยธรรมที่ดีแล้ว ภาครัฐต้องร่วมกับชุมชนศึกษาหาแนวทางแก้ไขและช่วยเหลือเยียวยาชาวชุมชนในทันที อีกทั้งต้องร่วมหาแนวทางใหม่บนฉันทามติจากการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมคิดร่วมทำต่อไปอย่างไม่ย่อท้อ จนสามารถสร้างเศรษฐกิจชุมชนนั้นๆ ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืนในที่สุด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย: ศักยภาพและบทบาทของชุมชนและรัฐในการพัฒนา

2.2 ควรศึกษากระบวนการทางสังคมในการใช้นวัตกรรมสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทของพื้นฐานชุมชนและรัฐในการพัฒนา

References

- Ansell, C., & Alison, G. (2007). Collaborative Governance in Theory and Practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4), 543-571.
- Ansell, C., & Alison, G. (2007). Collaborative Governance in Theory and Practice. *The Journal of Public Administration Research and Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- George, B. (2003). *Authentic leadership. Rediscovering the secrets to creating lasting value*. San Francisco: Jossey-Bass
- Belasco, J. A., & Stayer, R. C. (1993). *Flight of the Buffalo: Soaring to Excellence, Learning to Let Employees Lead*. New York: Warner Books
- Laathamatas, A. (2013). *Citizen Politics: Towards the New Millennium*. (6th ed.). Bangkok.: Torch publishing project.

- Latour, B. (1986). “*The Power of Associations*” In John Law (editor) *Power, Action and Belief. A New Sociology of Knowledge?*, *Sociological Review Monograph*, Keele, 36(5), 261 - 277.
- Mangkhang, C. et al. (2016). *A study project of the royal project’s knowledge transfer and capacity building for highland communities*. Chiang Mai: Highland Research and Development Institute (Public Organization).
- Muangyai, A. (2016). Development Approach to Enhancing the Potential of Community and Local in the Twenty-First Century. Eau Heritage, *Journal Social Science and Humanity*, 6(3), 12-26.
- Mulgan, G. (2006). “*The Process of Innovation*”, *Innovations/Spring*. Retrieved February 1, 2020, from <https://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/itgg.2006.1.2.145>
- Nadsupha, C. (2007). *Past Thai Village Economy (5th edition)*. Bangkok: Creative
- Natchapakpraphob, C. et al. (2015). The Guidelines for Sustainable Administration of Nation Village and urban Community fund: A Case study of Phetchabun Province, Thailand. *Journal of Modern Management*, 13(2), 93-101.
- Nattsupha, A. (2007). Effect of Self-Competency Perception Program on the Sense of Sin of Schizophrenic Patients in the Community, *JOPN Police Journal*, 11(2), 444-452.
- Thanthanakun, P. (2017). *Impacts of Land Transport Systems on Economic Development in Northern Thailand*. B.E. 2475- 2559. Bangkok, Thailand. Retrieved February 1, 2020, from https://www.dlt.go.th/minisite/m_upload/m_files/phichit/file_573e18e93a93711a89edc57e95d2fe3f.pdf.